

บทที่ 3

วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจึงกำหนดวิธีวิทยาการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และเมื่อได้คำตอบจากผลของการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้จะนำคำตอบทั้งหมดไปดำเนินการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาลทหาร โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยแต่ละวิธี ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research)

การวิจัยเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารซึ่งการวิจัยได้กำหนดประเภทเอกสารและประเด็นที่ต้องการใช้วิเคราะห์ คือ พัฒนาการระบบงานยุติธรรมของศาลทหารกับศาลพลเรือนไทย รูปแบบศาลพลเรือนซึ่งเป็นองค์กรตุลาการที่มีอำนาจหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการ ประสิทธิภาพประสิทธิผลความยุติธรรมเหมือนศาลทหาร และศาลทหารของประเทศต้นแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เป็นมหาอำนาจด้านการทหารที่สำคัญ คือ ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา พร้อมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 กับพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เป็นทฤษฎี หลักการ ตำรา รายงานวิชาการ และบทความทั้งของไทยและต่างประเทศเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อมูลเอกสารที่ได้มานั้นจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์สร้างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหาร ผู้วิจัยจึง กำหนดหัวข้อของข้อมูลเอกสารไว้ ดังนี้

1.1 พัฒนาการระบบศาลของไทย

พัฒนาระบบศาลทหารกับศาลพลเรือนของไทยตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงการบังคับใช้บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

1.2 ทฤษฎี และหลักการ ที่เกี่ยวข้อง คือ

- 1) ทฤษฎีความยุติธรรม (Justice Theory)
- 2) ทฤษฎีองค์การ (Organization Theory)
- 3) ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management Theory)
- 4) หลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers)
- 5) หลักนิติรัฐ (Legal State) และหลักนิติธรรม (Rule of Law)
- 6) หลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights)
- 7) หลักความเป็นอิสระของตุลาการ (Principles on the Independence of the Judiciary)
- 8) หลักธรรมาภิบาล (Good Governance)

1.3 กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง คือ

- 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- 2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- 3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- 4) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498
- 5) พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551
- 6) พระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่ายพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543
- 7) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543
- 8) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543
- 9) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528

1.4 กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง คือ

- 1) กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)
- 2) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)
- 3) กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights)
- 4) ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของบุคคล กลุ่ม และหน่วยงานสังคม เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับในทางสากล (Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms)
- 5) มติคณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ที่ 2003/39 และที่ 2004/33

- 6) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติและสมาชิกครอบครัว (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families)
- 7) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child)
- 8) หลักสากลว่าด้วยหลักพื้นฐานความเป็นอิสระของตุลาการ (United Nations' Basic Principles on the Independence of the Judiciary)
- 9) กฎบัตรสากลของตุลาการ (Universal Charter of the Judge)
- 10) หลักการบังกาลอร์ว่าด้วยจริยธรรมของตุลาการ (The Bangalore Principles of Judicial Conduct)
- 11) ระเบียบปฏิบัติสำหรับการบังคับใช้หลักการพื้นฐานว่าด้วยความอิสระของตุลาการอย่างมีประสิทธิภาพ (Procedures for the Effective Implementation of the Basic Principles on the Independence of the Judiciary)
- 12) ร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals)
- 13) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (European Convention on Human Rights)
- 14) ข้อเสนอแนะหมายเลข R (94) 12 ของคณะกรรมการคณะมนตรีรัฐภาคีว่าด้วยความเป็นอิสระ ประสิทธิภาพ และบทบาทของตุลาการ (Recommendation No. R (94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on the Independence, Efficiency and Role of Judges)
- 15) กฎบัตรยุโรปว่าด้วยบัญญัติสำหรับตุลาการและบันทึกอรรถาธิบาย หรือ European Charter on the statute for judges and Explanatory Memorandum (DAJ/DOC (98))
- 16) หลักการแห่งเครือจักรภพสหราชอาณาจักรว่าด้วยความรับผิดชอบ การตรวจสอบได้ และความสัมพันธ์ระหว่างสามฝ่ายของรัฐบาล (Commonwealth Principles on the Accountability of and the Relationship between the Three Branches of Government)
- 17) คำแถลงกรุงปักกิ่งว่าด้วยหลักการเรื่อง ความเป็นอิสระของตุลาการในภูมิภาค LAWASIA (Beijing Statement of Principles on the Independence of the Judiciary in the LAWASIA Region)
- 18) กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Charter of the Association of Southeast Asian Nations)
- 19) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration)

1.5 การจัดตั้งและการบริหารศาลทหารต่างประเทศ

- 1) ศาลทหารประเทศอังกฤษ
- 2) ศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา

1.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) ผลงานวิจัยของไทย เพื่อให้ได้ความรู้และความเข้าใจที่สมบูรณ์และลึกซึ้งสำหรับประเด็นที่ศึกษาในบริบทของประเทศไทย

2) ผลงานวิจัยของต่างประเทศ เพื่อให้ได้ความรู้และความเข้าใจที่สมบูรณ์และลึกซึ้งสำหรับประเด็นที่ศึกษาในบริบทของต่างประเทศเพื่อความเข้าใจที่สมบูรณ์และลึกซึ้งต่อประเด็นที่ศึกษามากยิ่งขึ้น

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรจำนวนทั้งสิ้น 19 คน ด้วยการสัมภาษณ์โดยตรงระหว่างผู้วิจัยกับประชากรสัมภาษณ์ ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า ณ พื้นที่เขตอำนาจของศาลทหารในสังกัดกองทัพภาคที่ 1 พื้นที่เขตอำนาจของศาลทหารในสังกัดกองทัพภาคที่ 2 พื้นที่เขตอำนาจของศาลทหารในสังกัดกองทัพภาคที่ 3 และพื้นที่เขตอำนาจของศาลทหารในสังกัดกองทัพภาคที่ 4

2.1 ประชากรสัมภาษณ์ กำหนดให้แยกกลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มผู้ใช้อำนาจด้านบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศาลทหาร รวมทั้งหมดจำนวน 3 คน ได้แก่

(1) ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนูญหรือผู้ได้รับมอบหมาย หรือผู้เคยดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนูญ จำนวน 1 คน

(2) ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักตุลาการทหารหรือผู้ได้รับมอบหมาย หรือผู้เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักตุลาการทหาร จำนวน 1 คน

(3) ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักอัยการทหารหรือผู้ได้รับมอบหมาย หรือผู้เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักอัยการทหาร จำนวน 1 คน

2) กลุ่มตุลาการศาลทหาร รวมทั้งหมด จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหารในศาลทหารสังกัดกองทัพภาคที่ 1 กองทัพภาคที่ 2 กองทัพภาคที่ 3 และกองทัพภาคที่ 4 กองทัพภาคละ 1 คน รวมทั้งหมดจำนวน 4 คน

3) กลุ่มอัยการศาลทหาร รวมทั้งหมด จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งอัยการศาลทหารในศาลทหารสังกัดกองทัพภาคที่ 1 กองทัพภาคที่ 2 กองทัพภาคที่ 3 และกองทัพภาคที่ 4 กองทัพภาคละ 1 คน รวมทั้งหมดจำนวน 4 คน

4) กลุ่มนายทหารพระธรรมนูญ ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งนายทหารพระธรรมนูญ จำนวน 2 คน

5) กลุ่มพนักงานสอบสวน ได้แก่ ผู้เคยสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จำนวน 2 คน

6) กลุ่มทนายความ ได้แก่ ผู้เคยว่าความคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จำนวน 2 คน

7) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนิติศาสตร์ จำนวน 2 คน

2.2 ประเด็นสัมมนาเชิงลึก

ประเด็นสัมมนาเชิงลึก เป็นประเด็นการสัมมนาเชิงสนทนาระหว่างประชากรสัมมนา กับผู้วิจัยตามที่กำหนดไว้ ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นองค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการและฝ่ายธุรการศาลทหาร ด้านองค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) ด้านอำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร รวมทั้งด้านองค์คณะตุลาการศาลทหาร และด้านอำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบของศาลทหารจำนวน 6 ประเด็น โดยรวมถึงประเด็นซึ่งปรากฏในระหว่างการสัมมนาที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่มีประโยชน์เพิ่มเติม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 หลักความเป็นอิสระกับการดำเนินงานของศาลทหาร

ประเด็นที่ 2 องค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการและฝ่ายธุรการศาลทหาร

ประเด็นที่ 3 องค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.)

ประเด็นที่ 4 อำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร

ประเด็นที่ 5 องค์คณะตุลาการศาลทหาร

ประเด็นที่ 6 อำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบของศาลทหาร

3. การมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory design, Co-design)

การมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) เป็นเทคนิคทางการตลาดเพื่อสร้างสรรค์สังคม กำหนดวิธีเก็บข้อมูล โดยมีแนวคิดที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้วิเคราะห์หาคำตอบตามโจทย์วิจัยนั้น ควรจะต้องคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงแทนที่ผู้วิจัยเป็นฝ่ายคิดคำตอบเอง แนวคิดนี้จึงใช้วิธีการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเกี่ยวข้องโดยตรง (Stakeholders) เป็นประชากรที่จะมีส่วนร่วมออกแบบคำตอบตามโจทย์วิจัย จึงจะทำให้ได้คำตอบที่ตรงกับความประสงค์และความต้องการของพวกเขา ในกรณีการจัดทำ

รูปแบบศาลทหารที่มีความเป็นอิสระจากอำนาจบริหารนั้นเพื่อให้ได้รูปแบบโครงสร้างศาลทหารใหม่ que แสดงถึงการใช้อำนาจตุลาการที่ปราศจากการถูกแทรกแซงโยฝ่ายบริหารที่ดีสามารถใช้อย่างได้อย่างได้ผลนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้อำนาจของศาลทหารจะได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการออกแบบสาระสำคัญของรูปแบบศาลทหาร โดยที่ผู้วิจัยมีหน้าที่ในการนำเอาคำตอบจากการใช้วิธีวิทยาการวิจัยนี้ไปวิเคราะห์ตามหลักวิชาการ และวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยด้วยวิธีการที่กำหนดไว้ ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้สำหรับการจัดทำรูปแบบศาลทหารใหม่ที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ ซึ่ง สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ และพราวพรรณราย มัลลิกะมาลย์ (2555) กับสุณีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ (2555) ได้นำเอาแนวคิดการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีนี้ไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัย ทำให้ได้คำตอบที่เกิดจากความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย รวมถึงการปรับปรุงโครงสร้างศาลทหารให้เป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ดังนั้นการวิจัยนี้จึงนำเอาวิธีการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) มาใช้

อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่การจัดทำรูปแบบศาลทหารให้เป็นอิสระจากอำนาจบริหารในครั้งนี้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะให้ผู้เกี่ยวข้องกัยศาลทหารได้เข้ามามีส่วนร่วม จึงนำเอาแนวทางที่เรียกว่าวิธีการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) มาประยุกต์ใช้ เนื่องจากวิธีการนี้ เกิดจากแนวคิดที่มุ่งประสงค์จะให้การออกแบบในเรื่องใดก็ตามสมควรที่จะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะได้รับผลกระทบจากรูปแบบที่จะกำหนดขึ้น แต่เพื่อให้แน่ใจว่ารูปแบบที่จัดทำขึ้นมานั้น สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องและนำไปใช้ได้จริง สิ่งที่จะได้รับจากการออกแบบนี้จะมีลักษณะเป็นรูปธรรมจับต้องได้ (Physical Artifacts) ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีนี้จึงแตกต่างจากการเก็บรวบรวมที่ทักันตามปกติของการวิจัยซึ่งเป็นลักษณะ Top-down Approach แต่วิธีการนี้เป็น Bottom-up Approach หมายความว่า ความคิด ความต้องการและกระบวนการต่าง ๆ จะมาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องโดยตรง การได้ข้อมูลด้วยวิธีการ Co-design นี้ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามี การนำวิธีการนี้ไปใช้แล้วประสบความสำเร็จ เช่น สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ (2558) ได้นำไปใช้ในการออกแบบโดยให้มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องช่วยกันหาคำตอบที่จะนำไปใช้ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลในลักษณะให้ผู้มีส่วนได้เสียเป็นประชากรที่มีส่วนร่วมในการออกแบบนั้น จะทำให้ได้ต้นแบบการดำเนินการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมโดยแท้ของผู้ที่จะต้องปฏิบัติตาม จึงน่าจะเป็นการยอมรับว่ารูปแบบที่ได้มาสามารถจะนำไปสู่การปฏิบัติได้ เพราะมาจากผู้ที่ต้องปฏิบัติตามแบบที่ออกมาั่นเอง ทั้งนี้เพราะวิธี Co-design จะมองว่าผู้ที่มาร่วมออกแบบเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expert of his/her experience) ที่มีประสบการณ์ที่จะเข้ามาให้ความรู้ ระดมสมองและสร้างความคิด (generate idea)

ร่วมกับผู้วิจัย เพราะผู้วิจัยอาจไม่สามารถเข้าใจถึงความต้องการ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ต้องปฏิบัติได้เต็มที่

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์จัดทำเป็นรูปแบบศาลทหารใหม่ในการวิจัยนี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียโดยตรงได้มีส่วนร่วมในการออกแบบโครงสร้างศาลทหารจึงน่าจะทำได้ตัวแบบศาลทหารที่สามารถนำไปใช้ได้

การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory design, Co-design) มีกระบวนการวิธีดำเนินการ ดังนี้

ประชากรร่วมออกแบบ

ประชากรร่วมออกแบบ คือ กลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงต่อผลของการพัฒนารูปแบบศาลทหาร จำนวนทั้งสิ้น 16 คน แยกเป็น 2 ชุด คือ

ชุดกลุ่มประชากรเฉพาะ ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 คือ ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหาร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 คือ ผู้เคยสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 3 คือ ผู้เคยว่าความในศาลทหาร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 4 คือ ผู้เคยเป็นผู้เสียหายหรือจำเลยในศาลทหาร จำนวน 4 คน

ชุดกลุ่มประชากรผสม เป็นกลุ่มประชากรที่มาจากประชากรกลุ่มเฉพาะที่แยกออกมารวมกันเป็นกลุ่มประชากรผสม มี 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มประกอบด้วย ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหาร 1 คน ผู้เคยสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร 1 คน ทนายความ ผู้เคยว่าความในศาลทหาร 1 คน และผู้เคยเป็นผู้เสียหายหรือจำเลยในศาลทหาร 1 คน รวมกลุ่มละ 4 คน

สำหรับเหตุผลของการจัดให้มีประชากร 2 ชุดนั้นเนื่องจากในแต่ละกลุ่มประชากรเฉพาะย่อมมีประสบการณ์ที่ไม่ต่างกัน ดังนั้น ความคิดเห็นใน โจทย์ปัญหาการวิจัยจึงเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนกลุ่มประชากรผสมนั้นมีประสบการณ์ที่ต่างกัน การอภิปรายแสดงความคิดเห็นในกลุ่มจึงเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ต่อกัน ความคิดเห็นใน โจทย์ปัญหาการวิจัยจึงอาจเหมือนหรือแตกต่างจากกลุ่มประชากรเฉพาะก็ได้

ประชากรที่เป็นกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมในแต่ละกลุ่มดังกล่าวจะร่วมกันออกแบบสาระสำคัญที่เห็นว่าสมควรต่อรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหาร

ประเด็นหรือหัวข้อที่จะให้ประชากรแต่ละกลุ่มร่วมออกแบบมาจากร่างรูปแบบที่การวิจัยได้จัดทำขึ้นแล้วเพื่อให้เป็นตัวอย่างสำหรับให้ประชากรทั้งสองชุดได้ใช้เป็นประเด็นในการร่วมกันจัดทำเป็นรูปแบบของแต่ละกลุ่มเฉพาะและแต่ละกลุ่มผสมซึ่งรูปแบบที่ได้มานั้นอาจ

เหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ ซึ่งร่างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารที่ใช้อำนาจบริหารนั้น มีโครงสร้างประกอบด้วยปัจจัยบ่งชี้ความเป็นอิสระ 5 ด้าน ที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ

- (1) องค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการและฝ่ายธุรการศาลทหาร
- (2) องค์กรประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.)
- (3) อำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร
- (4) องค์กรคณะตุลาการศาลทหาร
- (5) อำนาจออกข้อบังคับและระเบียบของศาลทหาร

ขั้นตอนในการดำเนินการ มีดังนี้

ขั้นเตรียมการ

ผู้วิจัยเตรียมความพร้อมด้วยการเตรียมทีมงานของผู้วิจัยและกำหนดประชากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบศาลทหาร แล้วมีหนังสือเชิญกลุ่มประชากรให้เข้าร่วมสร้างรูปแบบศาลทหารดังกล่าว โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกแบบรูปแบบศาลทหารเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมของทุกกลุ่ม ประกอบด้วยกระดาษพร้อมปากกาเขียนคำตอบ

ขั้นดำเนินการ

การดำเนินการแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงเช้า เป็นช่วงของการดำเนินการการมีส่วนร่วมออกแบบของกลุ่มประชากรเฉพาะจำนวน 4 กลุ่ม

ช่วงบ่าย เป็นช่วงของการดำเนินการการมีส่วนร่วมออกแบบของกลุ่มประชากรผสมจำนวน 4 กลุ่ม

โดยทั้ง 2 ช่วง แม้กลุ่มประชากรจะแตกต่างกัน แต่ก็ใช้ประเด็นหรือหัวข้อในการออกแบบเหมือนกัน ซึ่งการดำเนินการทั้ง 2 ช่วงดังกล่าวนี้แต่ละกลุ่มจะมีการเลือกประธานกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ดำเนินการถกแถลงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มแล้วนำผลของรูปแบบที่ได้ในกลุ่มเสนอเป็นคำตอบของกลุ่มต่อที่ประชุม

การดำเนินการจัดทำ Co-design มีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อเป็นประเด็นไว้ให้กลุ่มประชากรที่กำหนดใช้ร่วมกันออกแบบ

ขั้นตอนที่ 2 ให้กลุ่มประชากรเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม แยกกันดำเนินการออกแบบร่วมกันในแต่ละกลุ่ม ด้วยการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อยุติเป็นคำตอบของกลุ่มในแต่ละประเด็น

ตามหัวข้อที่กำหนดไว้ โดยมีทีมงานของผู้วิจัยอยู่ประจำแต่ละกลุ่มเพื่ออำนวยความสะดวกในการจดเนื้อหาความตามที่แต่ละกลุ่มร่วมกันออกแบบเป็นคำตอบร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 ให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มประชากรเฉพาะ ดำเนินการนำเสนอรูปแบบศาลทหารพร้อมความคิดเห็นของกลุ่มตนต่อที่ประชุมทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 1-3 ปกติจะดำเนินการในช่วงเวลาเช้า โดยจะใช้เวลาดำเนินการทั้งหมดประมาณ 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยจัดกลุ่มประชากรใหม่ โดยจัดประชากรมาจากตัวแทนของประชากรกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มเพื่อมารวมกันเป็นกลุ่มประชากรผสม 4 กลุ่ม แล้วดำเนินการเช่นเดียวกันกับขั้นตอนที่ 1-3 ข้างต้น ซึ่งจะใช้เวลาดำเนินการประมาณ 2 ชั่วโมง ส่วนช่วงเวลาดำเนินการก็จะเป็นเวลาบ่ายในวันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความต่อเนื่องในเนื้อหาและความคิดจากนั้นผู้แทนแต่ละกลุ่มประชากรผสม จะได้นำเสนอรูปแบบพร้อมความคิดเห็นของกลุ่มตนต่อที่ประชุมทั้งหมด เช่นเดียวกันกับช่วงเวลาเช้า

รูปแบบศาลทหารอันเป็นคำตอบที่ได้มาจากประชากรผู้ร่วมออกแบบกลุ่มเฉพาะมี 4 คำตอบจาก 4 กลุ่มและจากประชากรกลุ่มผสม 4 กลุ่มคำตอบ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบคำตอบในระหว่าง 4 กลุ่มเฉพาะ และในระหว่าง 4 กลุ่มผสม

ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการทำ Co-Design จะเห็นร่างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหารจากกลุ่มประชากรเฉพาะ 4 รูปแบบ และจากกลุ่มประชากรผสม 4 รูปแบบ ซึ่งจะมีความเหมือนและแตกต่างกัน จากนั้นผู้วิจัยจึงนำคำตอบที่ได้มาดังกล่าวไปดำเนินการเปรียบเทียบในประเด็นสาระสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างศาลทหาร โดยการเปรียบเทียบจะทำการเปรียบเทียบ 3 ตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบระหว่างประชากรกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบระหว่างประชากรกลุ่มผสม 4 กลุ่ม

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบผลการเปรียบเทียบระหว่างประชากรกลุ่มเฉพาะกับประชากรกลุ่มผสม

ข้อมูลที่ได้จากผลของการทำ Co-Design ข้างต้นนั้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบระหว่างประชากรกลุ่มเฉพาะและประชากรกลุ่มผสมแล้วจะได้รูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหารตามที่ประชากรผู้มีส่วนได้เสียต้องการ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ร่างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหารเพื่อให้ได้คำตอบสำหรับการวิจัยนี้

4. พื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เนื่องจากกองทัพไทยควบคุมบังคับบัญชา กองทัพภาคที่ 1 ถึง กองทัพภาคที่ 4 และทุกกองทัพภาคจะมีศาลทหารอยู่ในสังกัด ดังนั้น การวิจัย จึงกำหนดพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีประชากรสัมภาษณ์อยู่ในพื้นที่เขตอำนาจของ ศาลทหารในสังกัดกองทัพภาคทั้ง 4 ภาค

การมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory design, Co-design) กำหนดพื้นที่ ในการจัดทำ คือ ห้องปฏิบัติการมหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร โดยได้จัดทำ Co-design เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562

5. วิธีการสร้างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหาร

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดเป้าหมายไว้ คือ การสร้างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจาก อำนาจบริหาร โดยครอบคลุมปัจจัยในด้านองค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการและฝ่ายธุรการศาลทหาร ด้านองค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) ด้านอำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการ ศาลทหาร รวมทั้งด้านองค์คณะตุลาการศาลทหาร และด้านอำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบ ของศาลทหาร ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดวิธีการดำเนินการ ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์พัฒนาการของศาลทหารตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีศาลทหารอยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยมีเสนาบดี ใช้อำนาจต่างพระเนตรพระกรรณซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ศาลทหารอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหม ในปัจจุบัน จนถึงการบังคับใช้ทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งส่งผลให้มีการนำเอาหลักการแบ่งแยกอำนาจการปกครองประเทศมาใช้อย่างชัดเจน ทำให้องค์กร ที่ใช้อำนาจตุลาการแยกออกจากอำนาจบริหารอย่างชัดเจน คือ ศาลยุติธรรมที่เคยสังกัดกระทรวง ยุติธรรมได้แยกออกมาเป็นอิสระไม่สังกัดกระทรวงยุติธรรมต่อไปในขณะที่ศาลทหารก็ยังคงสังกัด กระทรวงกลาโหม ซึ่งการวิจัยมีเป้าหมายในการจัดทำรูปแบบศาลทหารที่จะให้เป็นอิสระจากกระทรวง กลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายที่ใช้อำนาจบริหาร โดยกำหนดปัจจัยบังคับซึ่งความเป็นอิสระ 5 ปัจจัย ได้แก่

- 1) องค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการและฝ่ายธุรการศาลทหาร
- 2) องค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการ (กตท.)
- 3) อำนาจการแต่งตั้งถอดถอนตุลาการศาลทหาร
- 4) องค์คณะตุลาการศาลทหาร
- 5) อำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบของศาลทหาร

5.2 การวิเคราะห์ทฤษฎี หลักการ และกฎหมาย เกี่ยวกับรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระ จากอำนาจบริหารจากการทบทวนวรรณกรรม ได้กำหนดปัจจัยที่บ่งชี้ความเป็นอิสระ 5 ปัจจัย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

5.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบ ระหว่างรูปแบบศาลทหารประเทศอังกฤษ รูปแบบศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา และรูปแบบศาลพลเรือน กับรูปแบบศาลทหารไทย ตามประเด็น ปัจจัยบ่งชี้ความเป็นอิสระใน 5 ปัจจัยนั้น

5.4 การนำเอาผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ตามข้อ 5.1 ถึงข้อ 5.3 มาวิเคราะห์เป็นองค์รวม ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดทำเป็นร่างรูปแบบโครงสร้างศาลทหารที่มีความเป็นอิสระ จากอำนาจบริหารและนำร่างรูปแบบนั้น ไปจัดทำ Co-design เพื่อปรับปรุงให้เป็นรูปแบบศาลทหาร ที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหาร ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบศาลทหาร ที่ได้มาเป็นคำตอบของการวิจัยนี้ได้มาจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีวิทยาการวิจัย ที่ได้กำหนดไว้ดังกล่าว

6. การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การรับฟังความคิดเห็นเป็นการจัดประชุมสัมมนาภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้จัดทำร่าง รูปแบบศาลทหารต้นแบบตามข้อ 5.4 เสร็จแล้ว เพื่อนำร่างรูปแบบศาลทหารที่เป็นต้นแบบดังกล่าว เสนอเป็นข้อค้นพบของงานวิจัยให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาได้วิพากษ์และเสนอแนะ ซึ่งประชากร ที่ร่วมรับฟังความคิดเห็นจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดรูปแบบศาลทหาร โดยประกอบด้วย ผู้ดำรง ตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหาร ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งอัยการ ศาลทหาร ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งนายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน ทัศนายน และผู้ให้ความสนใจทั้งภาครัฐและเอกชนหรือภาคประชาชนทั่วไป จำนวนประมาณ 50 คน และได้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2562 ณ ห้องประชุม มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นนั้นผู้วิจัยได้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้ได้รูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากอำนาจบริหารที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด ซึ่งสามารถที่จะนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ได้ต่อไป